

УДК 81.111'37'42

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2022-1-5>

СТРАТЕГІЯ УХИЛЯННЯ ВІД ПРЯМОЇ ВІДПОВІДІ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Нісаноглу Наталя Георгіївна,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов
Таверійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
natnisanoglu@gmail.com
orcid.org/0000-0001-5067-6322

Стаття присвячена виявленню мовностилістичних засобів стратегії ухилення від прямої відповіді та її тактик, за допомогою яких вона реалізується в англomовному дискурсі.

У контексті нашого дослідження стратегія – це комплекс мовленнєвих дій, націлених на реалізацію інтенції мовця за допомогою відповідних тактик, які втілюються завдяки певним мовностилістичним засобам. Стратегія ухилення від прямої відповіді адресата покликана запобігати передачі співрозмовнику значущої інформації, послаблювати потенційно конфліктну взаємодію, сприяти нормалізації інтеракції.

З'ясовано, що для реалізації стратегії ухилення від прямої відповіді застосовуються головним чином тактика ухилення через апеляцію до часового чинника, тактика відмови, тактика узагальнення. Досліджувана стратегія дозволяє адресату не надавати негайно відповідь на питання, яке є, на його думку, недоречним або небажаним. Але при цьому мовець не порушує «ланцюг», що утворюється завдяки послідовній зміні ролей мовця і слухача, не відмовляється від співпраці, дотримується правил гармонійної комунікативної взаємодії.

У реалізації стратегії ухилення від прямої відповіді тактика ухилення через апеляцію до часового чинника має на меті без руйнування позитивного тону комунікації посилатись на часові обставини як причину, через яку для мовця не є можливим надати відповідь адресанту. Тактика відмови спрямована на уникнення відповіді через експліцитну відмову з її обґрунтуванням, що забезпечує пом'якшення категоричності судження. Тактика узагальнення орієнтована на приховування адресатом конкретної відповіді з істинним змістом і характеризується відсутністю інформативності його реплік, не відображаючи власної точки зору мовця.

Наведені у статті приклади та їхній аналіз свідчать про спроможність певних мовностилістичних засобів слугувати втіленням стратегії ухилення від прямої відповіді. Серед спектру мовностилістичних засобів виділено прислівники часу, конструкції у майбутньому часі, вставні конструкції, заперечні конструкції, неозначені займенники, гіперболу, невербальні знаки, імперативи, які спонукають до спільної дії.

Ключові слова: стратегія, тактика ухилення через апеляцію до часового чинника, тактика відмови, тактика узагальнення.

STRATEGY OF EVASION FROM DIRECT RESPONSE IN THE ENGLISH-LANGUAGE DISCOURSE

Nisanohlu Natalia Heorhiivna,
Candidate of Philological Sciences,
Senior Teacher of the Department of Foreign Languages
Dmytro Motorny Tavri State Agro-Technological University
natnisanoglu@gmail.com
orcid.org/0000-0001-5067-6322

The article focuses on revealing linguistic and stylistic means that realize a strategy of evasion from direct response and its tactics which are used for implementation of the strategy in the English-language discourse.

In our research we deal with a strategy as a set of speech actions that aim to realize a speaker's intentions due to certain tactics which are implemented with the help of some linguistic and stylistic means. The strategy of evasion from direct response used by an addressee is employed to avoid conveying substantial information, weaken potentially conflict interaction, contribute to its normalization.

It has been established that for the realization of the strategy of evasion from direct response mostly the tactics of evasion through appeal to a time factor, the tactics of refusal, the tactics of generalization are used. The strategy enables an addressee not to give an immediate response to a question that can be characterized as inappropriate or undesirable. It should be noted that a speaker does not refuse to cooperate or break a "chain" that is created due to a speaker change but he/she follows the rules of harmonic interaction.

Within the realization of the strategy of evasion from direct response the tactics of evasion through appeal to a time factor aims at referring to time circumstances as an excuse that makes giving a reply by an addressee impossible. In this case there is no destruction for positive tone of communication. The tactics of refusal is considered to be evasion from direct response due to explicit refusal with its rationale that provides softening of categoricity of a statement. The tactics of generalization is used to hide an addressee's specific reply that has to include genuine information. The above tactics has no informational value and it does not represent a speaker's point of view.

The cited discursive fragments in this paper have exposed an ability of a broad range of the linguistic and stylistic means to realize the strategy of evasion from direct response. Among the means there are adverbs of time, structures of future tenses, linking words, negative structures, indefinite pronouns, hyperbole, components of non-verbal communication, imperatives that encourage and express a proposal for a joint action.

Key words: *strategy, tactics of evasion through appeal to a time factor, tactics of refusal, tactics of generalization.*

Вступ. Сучасні лінгвістичні дослідження характеризуються зверненням до комунікативних і прагматичних аспектів мови. Діяльність людини, зокрема, комунікативна взаємодія підпорядкована стратегічним цілям (Austin, 1962; Habermas, 2002; Searle, 1969), чим обґрунтовується вагомість вивчення комунікативних стратегій. У нашій роботі дослідження у комунікативно-прагматичному ракурсі здійснюється через виявлення комунікативної стратегії ухилення від прямої відповіді та її тактик в англomовному дискурсі.

У мовознавстві існує багато тлумачень поняття «комунікативна стратегія». Вона трактується як «оптимальна реалізація інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування» (Бацевич, 2004: 118), є «складником евристичної інтенційної програми планування дискурсу» (Селіванова, 2008: 607), сукупністю «мовленневих дій, що ґрунтуються на когнітивних процесах узагальнення минулого комунікативного досвіду» (Загнітко, 2008: 25). Загалом реалізація комунікативної стратегії передбачає дотримання співрозмовниками комунікативного кодексу. Порушення принципу кооперації (наприклад, Максими ясності, Максими релевантності), який є засадами повноцінного діалогічного спілкування (Grice, 1991), може призвести до небажаних наслідків – комунікативної невдачі. Отже, оптимальним засобом задля формування позитивних міжособистісних стосунків з адресантом, запобігання потенційно конфліктних ситуацій у процесі комунікативної взаємодії є застосування адресатом *стратегії ухилення від прямої відповіді*.

Семантичний аналіз дискурсивних фрагментів дозволив установити стратегію ухилення від прямої відповіді та тактики, за допомогою яких вона втілюється.

Мета статті полягає у виявленні мовностилістичних засобів реалізації комунікативної стратегії ухилення від прямої відповіді в англomовному дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегія ухилення від прямої відпо-

віді адресата орієнтована на запобігання передачі співрозмовнику важливої інформації, послаблення конфліктної інтеракції, нормалізацію комунікативної взаємодії (Устименко, 2015). Зазначена стратегія передбачає застосування таких основних тактик: *тактика ухилення через апеляцію до часового чинника, тактика відмови, тактика узагальнення*.

Проаналізуємо дискурсивні фрагменти, в яких адресат керується *тактикою ухилення через апеляцію до часового чинника*, посиляючись на темпоральні параметри як перешкоду для отримання очікуваної інформації:

But Mr Bolton immediately tweeted a statement of his own, saying: "I offered to resign last night and President Trump said, 'Let's talk about it tomorrow'" (1).

"Why would you want a hamster and not a rabbit? Don't you like rabbits?" I do like rabbits, she says thoughtfully. But I just want a hamster because I like dinosaurs.

"Right," I say, "let's talk about this another time, shall we?" (2).

Як свідчать приклади, адресати намагаються уникнути прямої відповіді імпліцитно й «маневрують», вживаючи у висловленнях імперативи: *Let's talk about it tomorrow, Let's talk about this another time, shall we?* Тим самим партнерів з комунікації спонукають відкласти обговорення порушених питань на певний проміжок часу, що, очевидно, не задовольнить адресантів. Беручи до уваги той факт, що в цих випадках не есплікується відмова від співпраці, застосування досліджуваної тактики не руйнує позитивного тону комунікації.

Пропонуємо детальніше проаналізувати реалізацію *тактики ухилення через апеляцію до часового чинника* в дискурсі:

Putin, said Kust, should listen to his opponents. Asked if he expected Putin to do so, Kust paused. "We'll have to wait and see," he said (3).

Можемо припустити, що в наведеному вище дискурсивному фрагменті відмова надати прямої відповідь на запитання інтерв'юера,

втілена у висловленні у майбутньому часі *We'll have to wait and see*, зумовлена відсутністю бажання адресата брати відповідальність за свою відповідь або тим, що адресат кваліфікує питання співрозмовника як недоречне з огляду на публічний характер діалогу. Як наслідок, ми спостерігаємо вимушене ухиляння від прямої відповіді. Особливість поданого дискурсивного фрагменту полягає в передачі ініціативи від мовця до слухача, яка супроводжується паузою, що виражено дієсловом *paused*. Ураховуючи контекст уживання зазначеного дієслова, цей невербальний знак можна інтерпретувати як неготовність адресата надати відповідь негайно.

У рамках реалізації стратегії ухиляння від прямої відповіді адресат може вдаватися до *тактики відмови*, що передбачає «особливий сценарій мовної взаємодії з контактером» (Білоконенко, 2019: 79–80). Зазначена тактика дозволяє уникнути відповіді через експліцитну відмову, що, з одного боку, виявляє свідому відмову від комунікативної взаємодії. Хоча, з іншого боку, в цих випадках пряма відмова пом'якшена за рахунок пояснення причини, що вказує на прагнення зберегти контакт зі співрозмовником, до прикладу:

Q: Was it largely because she wasn't able to recover properly from her hip injury?

A: I don't want to get into detail simply because it's over. I said my piece. I felt like the people who were responsible needed to stand up and be accountable. My timing wasn't perfect (4).

Speaking to the media for the first time since the end of last season, Seattle Seahawks quarterback Russell Wilson didn't care to talk about the game that's helped make him famous. "To be honest with you, I don't even want to talk about football right now," Wilson said during a video conference Wednesday. "You know, that's a thing that I don't even know what that looks like down the road or anything else. I think that none of that matters. I can't compare football to life and what the black community is going through right now" (5).

У першому дискурсивному фрагменті, уривку з інтерв'ю, адресат експліцитно відмовляється коментувати подію, аргументуючи це її неактуальністю: *I don't want to get into detail simply because it's over*. Вжитий фразеологізм *to say one's piece* (висловитися відверто), надаючи репліці експресивності, свідчить про небажання адресата продовжувати обговорення цієї теми. Висловлення *I felt like the people who were responsible needed to*

stand up and be accountable можна ідентифікувати як обвинувачення певних людей та очікування від них конкретних дій. У даному випадку основна тема зазнає певної деформації, але взагалі це не порушує хід діалогічної взаємодії.

У другому дискурсивному фрагменті адресат не лише відмовляється від прямої відповіді: *I don't even want to talk about football right now*, але й аргументує недоречність обговорення питання власної спортивної кар'єри обставинами, за якими поточна ситуація соціального характеру постає більш значущою: *I can't compare football to life and what the black community is going through right now*. Вставною конструкцією *to be honest with you* мовцем підкреслюється достовірність та підсилюється емоційність репліки-відповіді.

Проаналізуємо дискурсивний фрагмент, у якому адресант не лише обґрунтовує свою відмову, а й пом'якшує категоричність судження:

Asked at the White House this week if he plans to impose tariffs on China as a punishment or because of trade violations, Trump said, "I don't want to talk about that now. We're in the midst of some very big things" (6).

Наведений вище дискурсивний фрагмент, утілюючи досліджувану тактику, містить висловлення американського президента, яке експлікує його незгоду вести розмову про економічні відносини стосовно Китаю: *I don't want to talk about that now*. Надалі адресат посиляється на несприятливі умови обговорення цієї проблеми із вживанням гіперболи: *We're in the midst of some very big things*, підкреслюючи перебільшену значущість інших подій.

Наступний дискурсивний фрагмент не тільки демонструє вживання адресатом тактики відмови з мотивованою відмовою надати пряму відповідь, а й містить авторський коментар:

ROSE: Some think about this, and they look at it, and they say, "Why her?"

KELLY: I think it's very clear to him that he cannot control the editorial on my show, or from me, in a debate or other setting.

ROSE: Just that? That's all it is?

KELLY: I wouldn't want to speculate beyond that.

I can't blame Kelly for not wanting to walk too far down this path, but I'm with Rose – this feels like an incomplete answer. So let's try to fill it in (7).

Незважаючи на конкретизацію питання партнером з комунікації, у вищенаведеному

дискурсивному фрагменті тактика відмови адресата втілена висловленням: *I wouldn't want to speculate beyond that*. Слід зазначити, що репліка адресата не містить будь-якої додаткової інформації, яка б пояснювала причину відмови надавати відповідь. Проте, автор займає «нейтральну» позицію, з одного боку, не висуваючи звинувачення адресату – *I can't blame Kelly for not wanting to walk too far down this path* – та, з іншого боку, погоджуючись з реакцією інтерв'юера з приводу отримання інформації в неповному обсязі – *I'm with Rose – this feels like an incomplete answer*. До того ж, автор не визначає цей етап як конфліктний перебіг комунікації, а, підсумовуючи, пропонує читачеві спробувати здогадатися про недосказане: *So let's try to fill it in*.

Імплементацию стратегії ухиляння від прямої відповіді за допомогою тактики узагальнення, яка має на меті приховати свою власну думку, спостерігаємо в наведених нижче дискурсивних фрагментах:

Bill, when you talk I can hear the frustration in your voice. Does this stuff drive you crazy?

GATES: The only thing that drives anybody crazy is the results for the students, which right now nobody's happy with. And so everybody wants to change. But how quickly they want to change, and what they want to change, everybody has their own ideas (8).

I asked Webb who among his fellow senators he considers potential Jacksonians. "People can describe themselves," he said (9).

Як свідчать приклади, імпліцитна відмова адресата від прямої відповіді не містить непрямого посилання на точку зору інших. Так, у контексті першого дискурсивного фрагмента, що містить неозначені займенники (*anybody, everybody, nobody, they*), вказується на типовість описаного явища. Більш того, мовець виходить за межі питання про причини його емоційного стану та узагальнено окреслює прагнення членів суспільства в цілому – *And so everybody wants to change. But how quickly they want to change, and what they want to change, everybody has their own ideas*. Таким чином, створюється ефект розширеної відповіді, хоча, в дійсності, подану репліку слід ідентифікувати як ухилення від прямої відповіді. У другому дискурсивному фрагменті у відповіді адресата на питання стосовно політичних поглядів членів законодавчого органу спостерігається зміщення фокусу з власної точки зору на загальний досвід – *People can describe themselves*. Попри те, що відповідь співрозмовника не віддзеркалює його особистої позиції,

а подане висловлення має характер загально-відомої істини, застосована мовцем дипломатична тактика сприяє збереженню гармонійного розвитку комунікації.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, стратегія ухиляння від прямої відповіді дозволяє адресату не відповідати негайно на питання, яке є, на його думку, недоречним або небажаним, але при цьому не порушувати «ланцюг», що утворюється завдяки поперемінній адресації мовлення, не відмовлятися від співпраці, сприяти гармонізації комунікативної взаємодії.

З'ясовано, що для реалізації стратегії ухиляння від прямої відповіді застосовуються наступні тактики: *тактика ухиляння через апеляцію до часового чинника, тактика відмови, тактика узагальнення*. Тактика ухиляння через апеляцію до часового чинника має на меті посилення на часові обставини, через які для мовця не є можливим надати відповідь адресату. Тактика відмови націлена на уникнення відповіді через експліцитну відмову. Тактика узагальнення орієнтована на приховування адресатом конкретної відповіді з істинним змістом і характеризується відсутністю інформативності його реплік.

Наведені у статті приклади та їхній аналіз свідчать про спроможність певних мовностилістичних засобів слугувати втіленням стратегії ухиляння від прямої відповіді. Серед спектру мовностилістичних засобів виділено прислівники часу, конструкції у майбутньому часі, вставні конструкції, заперечні конструкції, неозначені займенники, гіперболу, невербальні знаки, імперативи, які спонукають до спільної дії.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у з'ясуванні інших комунікативних стратегій і тактик в англійському дискурсі, які сприяють встановленню позитивних міжособистісних стосунків з адресантом у потенційно конфліктних ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Білоконенко Л. А. Тактика відмови від відповіді та її мовна репрезентація. *Український смисл* : науковий збірник. Дніпро : Ліра, 2019. С. 71–82.
3. Загнітко А. П. Основи дискурсології. Донецьк : ДонНУ, 2008. 194 с.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
5. Устименко С. Є. Особливості реалізації стратегії ухиляння від відповіді у конфліктно спрямованому англо-

мовному побутовому дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Випуск 53. С. 252–256.

6. Austin J. L. *How to Do Things with Words*. Oxford : Clarendon, 1962. 168 p.
7. Grice P. *Logic and Conversation. Studies in the Way of Words*. Harvard: Harvard University Press, 1991. P. 22–40.
8. Habermas J. *On the pragmatics of social interaction: preliminary studies in the theory of communicative action / ed. and translation by B. Fultner*. New York: MIT Press, 2002. 216 p.
9. Searle J. R. *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. London ; New York : Cambridge Univ. Press, 1969. 205 p.

REFERENCES:

1. Batsevych F. S. (2004). *Osnovy komunikativnoi linhvistyky [Basics of communicative linguistics]*. Kyiv : Akademiia, 344 p.
2. Bilokonenko L. A. (2019). *Taktyka vidmovy vid vidpovidi ta yii movna reprezentatsiia [The tactics of refusal to respond and its lingual representation]*. *Ukrainian Sense: scholarly journal*. Dnipro : Lira. P. 71–82.
3. Zahnitko A. P. (2008). *Osnovy dyskursolohii [Basics of discoursology]*. Donetsk : Don NU, 194 p.
4. Selivanova O. O. (2008). *Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy [Modern linguistics: areas and problems]*. Poltava : Dovkillia-K, 712 p.
5. Ustymenko S. Ye. (2015). *Osoblyvosti realizatsii stratehii ukhyliannia vid vidpovidi u konfliktno spriamovanomu anhlomovnomu pobutovomu dyskursi [Peculiarities of evasion strategy in conflict-oriented English every day discourse]*. *Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University : Philology Series*. Issue 53. P. 252–256.
6. Austin J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford : Clarendon. 168 p.
7. Grice P. (1991). *Logic and Conversation. Studies in the Way of Words*. Harvard : Harvard University Press. P. 22–40.

8. Habermas J. (2002). *On the pragmatics of social interaction: preliminary studies in the theory of communicative action / ed. and translation by B. Fultner*. New York : MIT Press. 216 p.
9. Searle J. R. (1969). *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. London ; New York : Cambridge Univ. Press. 205 p.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. The Independent. URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/john-bolton-fired-trump-security-adviser-replacement-twitter-a9099621.html> (дата звернення: 14.08.2022).
2. The Independent. URL: <https://www.independent.co.uk/voices/commentators/charlotte-philby-s-parental-leave-i-just-want-a-hamster-because-i-like-dinosaurs-she-says-9681480.html> (дата звернення: 14.08.2022).
3. Maclean's. URL: <https://www.macleans.ca/news/world/putin-the-terrible/> (дата звернення: 14.08.2022).
4. The Tampa Bay Times, September 3, 2012. P. 16–17.
5. The Tampa Bay Times. URL: <https://www.tampabay.com/sports/bucs/2020/06/04/seahawks-russell-wilson-i-dont-even-want-to-talk-about-football/> (дата звернення: 14.08.2022).
6. The Washington Post. URL: https://www.washingtonpost.com/politics/trump-eyes-federal-retirement-plan-investments-as-part-of-showdown-with-china-over-coronavirus/2020/05/08/9f9b2058-8fb2-11ea-a9c0-73b93422d691_story.html (дата звернення: 14.08.2022).
7. The Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2016/04/01/megyn-kelly-has-a-theory-about-why-donald-trump-hates-her-and-it-makes-lots-of-sense/> (дата звернення: 14.08.2022).
8. Newsweek. URL: <https://www.newsweek.com/gates-and-weingarten-fixing-our-nations-schools-68843> (дата звернення: 14.08.2022).
9. Newsweek. URL: <https://www.newsweek.com/new-calculus-conservative-democrats-69727> (дата звернення: 14.08.2022).

Стаття надійшла до редакції 13.08.2022.

The article was received 16 August 2022.